

עלים

עלון שבועי משולחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

עלה תורה

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (א:א)

שמעתי מרבי שמחה זעליג ריגר - הדיין דבריסק, שפעם הלך ביחד עם הגר"ח לביתו של חסיד חב"ד א', ומשלא היה האיש בביתו עיין בספר חסידות שראה במקום, ומצא כתוב שם שהטעם שברא הקב"ה את עולמו הוא משום שהוא טוב וטבע הטוב להטיב, ועוד משום שרצה למלוך, ואין מלך בלא עם.

והיה כראותו זאת סגר הגר"ח בקפידא את הספר ואמר, שכל הדיין הזה הוא שלא בסדר ולא נכון, דמשמע דהקב"ה כביכול כמו בשר ודם, שהיה חסר לו משהו ולכן ברא עולמו בכדי למלאות החיסרון בזה, והלא הקב"ה הוא שלם בתכלית השלימות ולא ניתן לומר שקיים אצלו שום חסרון חלילה, אלא הקב"ה ברא עולמו רק משום שכן היתה רצונו, לא למען טובו וחסדו כי אם למען רצונו!

[ועמש"כ המשגיח רבי ירוחם ממיר (בספרו 'דעת תורה', עה"פ אם בחוקתי תלכו) על מש"כ הרמח"ל (בדעת תבונות) ש'מחק הטוב הוא להטיב זה מה שרצה הוא ית"ש לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם, שאין ענין טובתינו שלנו כפשוטו טעם להבריאה, השאלה היתה רק בכונת השי"ת בהבריאה, היינו מה היא תכונת רצונו יתברך בהבריאה וצורתה, והיתה התשובה כי רצונו להטיב היא היא תכונת הבריאה וצורתה, עיי' עוד באריכות].

רבי יוסף דוב הלוי סאלאוויציק מבוסטון

עזר כנגדו (ב:יח)

כתב רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים - האדר"ת, רבה של פוניבז' מיר וירושלים:

בזיווג שני נשא אמו"ר אשה שהיתה 'כנגדו' במלוא מובן המלה - והיה מרגלא בפומיה, הנה אמרו בברכות (ח, א) שבמערבא היו שואלין מי שנשא אשה מצא או מוצא, וצ"ע למה לא אמרו זאת גם בחוץ לארץ.

והטעם הוא, שהרי אמרו שמי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גהינם (עירובין מא, ב), ואם כן אם נשא אשה רעה בחו"ל הרי הרויח שלעתיד לבוא יצא זכאי, אך בארץ ישראל שעליו נאמרה כל ההולך בה ד' אמות הוא בן עוה"ב, שם שייכת השאלה אם מצא או מוצא...

עוד אמר במש"כ (קהלת ז' כ"ו) 'מוצא אני מר ממות את האשה', מדוע היא מר ממות, על פי מה דאיתא

האדר"ת זצ"ל

עלה שיה

תכלית הבריאה - הכרת הטוב

מן היסודות, כי תכלית האדם בעולם היא להגיע לעולם הבא, מקום שהצדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה, וכמו שכתב המסילת ישירים (פרק א) "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת, הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה".

ואם כן, נשאלת השאלה, מדוע ברא הקב"ה את העולם הזה - לשם מה אנו נמצאים כאן, הלא אם התכלית הינה להגיע לעולם הבא, היה להקב"ה להושיב אותנו מלכתחילה רק שם, ומה הצורך בעולם הזה שיהיה לפרוודור לפני העולם הבא.

ונראה, שטעם הדבר הינו בכדי שכשנזכר לכך, ונבא לחיי העולם הבא, נדע להכיר טובה על כך. שאילו היה הקב"ה מושיב את האדם מלכתחילה בעולם הבא, היה הטוב הגדול הצפון שם נראה בעיניו כדבר המובן מאליו, ולא היה מעלה בדעתו שעליו להכיר על כך טובה ולהודות על כך. אך עתה, שמתחילה עובר האדם בעולם הזה, העולם הדומה ללילה, העולם רצוף הקשיים והנסיונות - ממילא, כשיזכה ויבא אחר כך לעולם הבא, יכיר בטובתו ויודה להקב"ה שהנחילו לו.

נמצא, שהכרת הטוב היא תכליתה ומטרתה של הבריאה, שלשמה ובשבילה נברא העולם.

ובאמת, מידה זו של הכרת הטוב, בנוסף להיותה תכלית הבריאה, הינה גם כן מידתם היסודית של עם ישראל, המידה העומדת בשורשם ובמהותם. וידוע ומפורסם, כי על שם כך נקרא היהודי 'יהודי', ש'יהודי' הוא מלשון הודאה. ואף שגם אצל הגויים מצוי שמכירים הם טובה ומודים למטיבים עמם, מכל מקום, אינם תופסים זאת כחובה מהותית, אלא כהנהגה של אדיבות ודרך ארץ בעלמא.

מידת הכרת הטוב עומדת גם ביסודה ושורשה של תורתנו הקדושה, שכל עיקר קיום התורה ומצוותיה, יסודו בהכרת הטוב לבורא אשר בראנו, הוציאנו ממצרים והרעיף ומרעיף עלינו כל טוב.

על פי זה ניתן לבאר באופן נפלא את דבריו של רש"י בתחילת הפרשה, שכתב וזה לשונו, בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל, בשביל התורה שנקראת "ראשית דרכו" (משלי ח, כב), ובשביל ישראל שנקראו "ראשית תבואתו" (ירמיה ב, ג), ועל פי דרכינו הכל מכוון אל הענין הזה של הכרת הטובה, שהוא תכליתה ומטרתה של הבריאה, וכפי שביארנו. והכי קאמר רש"י: **בשביל התורה, שנקראת ראשית**, ויסודה ושורשה הוא מידה זו של הכרת הטוב, בשבילה נברא העולם,

continued on pg 3

continued on pg 2

זמנים לפרשת בראשית - ליקוואוד - October 1/2

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
6:37	שקיעת החמה	9:05	סו"ז קרי"ש מג"א לחשבון המעלות	6:35	פרישה ממלאכה (לתוספת שבת)	1:16	מנחה גדולה (חצי שעה לחומרא)
7:18	ג' כוכבים סגנים	9:50	סו"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	6:38	שקיעת החמה	3:42	ט' שעות (להתחלת סעודה)
7:50	ע"ב דקות	10:48	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	6:46-7:46	מזל מאדים (לענין קידוש)	4:11	מנחה קטנה (לעשיית מלאכה)
7:57	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	12:45	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	7:18	צאת ג' כוכבים (לקרי"ש לפני סעודה)	5:25	פלא המנחה (גר"א וגר"ז)
12:46	חצות הלילה (לסעודת מלוה מלכה)	1:16	מנחה גדולה (גר"א)	732-513-3466 ext. 106 publish@alehzayis.com	נערך ע"י הרב משה ברוך קופמאן	6:20	הדלקת נרות

המות בלימודו, אבל האשה רעה אינה מנחת ללמוד כלל, ואי אפשר לינצל ממנה לעולם...

סדר אליהו לאדר"ת, מהדורת תשמ"ד

ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך (ג'ט"ז).

התורה אמרה שהבעל הוא מושל, והוא מושל בביתו ובאשתו, ומהחייבים של מושל הוא להבין ולהרגיש ברוחם ובמצבם ובדברים שהם אומרים, וזוהי באמת אומנות גדולה שצריך האדם ללמד את עצמו לשמוע אל השני מה שהוא מדבר ולהבין מתוך דבריו מה באמת הוא אומר ומה באמת רצונו.

והסבא מסלבודקא היה אומר, שהסבא מקלם יודע מה שהשני חושב, ואילו אני יודע ומבין מה שהשני מדבר...

וזה הדבר מוכרח גם כן להבעל, שהרי אמרה תורה שהוא מושל באשתו, וצריך להיות אומן גדול בשמיעת והבנת קולה, שהיא יכולה לומר שהיא רוצה איזה דבר - ובאמת אינה רוצה, וכן להיפך.

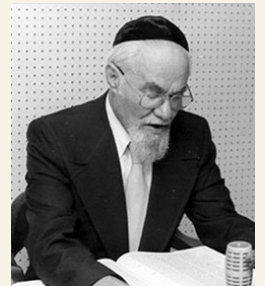
איתא במדרש (ילקוט ג' י"ז): יש שומע לקול אשתו ושכר יש שומע לקול אשתו ונפסד. מבואר שהאדם שומע לקול אשתו, אבל תלוי, לפעמים צריכים לשמוע ולפעמים צריכים שלא לשמוע, ובזה יש להאדם ההבנה הנ"ל להיות שומע ומבין בקולות.

וגם עוד צריך להבין דבר נוסף, קולו של מי מדבר מתוכה, כמו שמצינו אצל שרה, שאמרו חז"ל: שמע בקולה - בקול רוח הקודש שבה צריכים לשמוע, אולם מאידך גיסא אצל חוה במעשה עץ הדעת, באמת לא היתה זה קולה, אלא קולו של נחש...

רבי יוסף דוב הלוי סאלאוויצקי ראש ישיבת בריסק

זה ספר תולדת אדם (ה'א').

בהלווייתו של רבי קוטלר, הספידו רבי מרדכי פינחס טייץ - רבה של אליזבט ניו ג'רזי ומחשובי הרבנים באמריקה, וכה היו דבריו הנוקבים:

הג"ר מרדכי פינחס טייץ זצ"ל

אמרו חז"ל שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וסופריו, דור דור וחמסניו, דור דור וגזלניו, והמדרש צועק דרשני, על מה ולמה הראהו אחרית כל אלה.

אלא, שזה קשור עם דור וחכמיו; שיבוא זמן שח"ו חכמי הדור יפלו קרבנות, קרבנות ממצבים קשים ונוראים, ואשמים אנחנו על רבינו שלא עשינו כלום ליטול ממנו את עולו הקשה, וזהו חמסניו, שחומסין מהדור את חכמיו ודורשיו, ורבי אהרן נפל קרבן.

לא מקבלים התקף לב מאמירת שיעורים, לא נחלים מעמלות על רמב"ם קשה; אבל מה שמוטלים על כתפיהם צנומות וחולות עול פרנסת הישיבה וחינוך עצמאי, בזה הוא נפל קרבן, ואנו צריכים להתוודות על חטאי!

'דאס אידישע ווארט' גליון 83

מתוך ספר ארזי הלבנון מהרב אריה גאנז שליט"א

ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שמאחר והם האומה היחידה שמכירה בטובה באמת, כחיוב גמור, הרי שרק בשבילם נברא העולם, שרק על ידם הוא בא אל תכליתו, שהיא המידה הזו של הכרת הטוב.

וממשיך רש"י ואומר: "ואם באת לפרשו כפשוטו, כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ" - רצונו על פי דרכנו: שאף אם באת לפרש את התיבה 'בראשית' כפשוטה, לשון ראש וראשון - עדיין תהיה כוונתה על שם מידת ההכרת הטוב שהיא תכלית הבריאה - וכך פרשהו, בראשית, דהיינו, כל ההתחלות שאנו נותנים להקב"ה, התרומות, המעשרות, הביכורים, וכל כיוצא בהם - כולם ענינם למלא את תכלית בריאת השמים והארץ. שכולם ענינם הכרת הטוב, שהחלקאי המפריש את ראשית תוצרתו לתרומות ומעשרות, מראה בכך שמכיר הוא בטובתו של הקב"ה שנתנה לו.

מתוך ספר לב אהרן מאת הג"ד אהרן וואלקין זצ"ל ויצא לאור ע"י בנו הלחט"א הבה"ח שלמה ג"י

וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וגו' (א:לא).

בקצת הנמצאים נראה לאדם כבר בהשקפה ראשונה שלימות מציאותם ותועלתם - כמו מציאות השמש והירח והשמים והארץ מן הנמצאים העיקריים הכלליים, וכמציאות רוב מיני החי ומיני הצומח מן הנמצאים הפרטיים. אבל בקצתם נסתר מן האדם אופן החכמה במציאותם והתועלת והתכלית בהם. וגם יתכן שיעלה על הדעת בקצתם שמציאותם הויכך מן הטוב, וזה כמציאות העקרב והנחש מן הרמש, והארי והדוב מן חית הארץ, והתמסח (crocodile) וסוס המים (hippopotamus) מן חית הים, וכן הצמחים הארסיים וכדומה.

והנה זה ממה שלא יוכל האדם לעמוד על סודו ולהבין את טעמו, כמו שביאר אבא מרי ז"ל במורה נבוכים (ב:כד).¹ ואין ראוי לאדם שיסמוך בטוב בריאתו יתעלה על הבנתו לבדה ועל מה שיגיע אליו שכלו, אלא ידע כי לשכלו ולהבנתו גבול אשר יגיע אליו, ומהלאה לאותו הגבול סודות שאין בכחו להגיע אל הבנתם.² וידע שכל מה שברא האל יתעלה טוב מאד, כמה שנאמר בפסוק זה, אם הוא הבין את סודו או לא הבין אותו. ועל זה אמר דוד עליו השלום מה רבו מעשיך יוי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך (תהלים קד:כד), ואמר בחולשת השגתו פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה (תהלים קלט:ו).

וראוי לאדם שיסתכל במה שהיה סוד תועלתו במציאות מכוסה ממנו ושוב נגלה, כמו הפתנים והעקרבים אשר נזקם במציאות מגולה ותועלתם מכוסה, אלא שבאורך הזמן והמצאת בני האדם והוראתו יתעלה להם נתגלתה בהם תועלת נפלאה.³ ובכללם, רפואת בשר הפתנים לשחיין,⁴ והשלמת התריקה בבשר הפתנים אשר בו ארס הפתנים עצמם,⁵ וכתישת העקרבים לאבן החץ,⁶ וכיוצא בזה ממה שנתבאר במעשה הרפואה.⁷

ומהיגלות נגלות התועלת בקצת הנמצאים אשר יעלה על הדעת שאין בהם תועלת, יביא ראייה על הנשאר מהם. ויחשוב שאם זה כך בנמצאים הפרטיים האלה - שהם גרועי הערך במציאות ביחס אל מה שגדול מהם ויותר חשוב ונכבד במציאות, כל שכן שיהיה כך בנמצאים הנכבדים החשובים.⁸

רבינו אברהם בן הרמב"ם על התורה, עם הערות מאת הרב משה מיימון שליט"א

¹ נראה שהכוונה למה שביאר הרמב"ם שם (קרבן לסופר) אמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השיעור הלימודי המעט. ואתה תראה מה שבו. ואני אומר על צד מליצת השיר 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' - רצוני לומר שהאלוה לבדו ידע אמיתת השמים וטבעם ועצמם וצורתם ותנועתם וסובותם לפי השלמות, וע"ש עוד שהארץ...² הלך המחשבה של דברי רבנו קרובים לך בעל בית הלוי וכו' הרמב"ם בברייתא, שהניחו כאבן פינה בתורת האמונה שהאמונה מתחילה במקום שקלה שכל האדם, ראה משי"כ בזה הנראים שך ז"ל בספרו 'אבי עזר' בהלכות תשובה (הה). אמנם הנושאים שונים, רבנו מדבר על נקודה פרטית של הבנת תכלית הברואים, ואילו הבית הלוי עוסק באמונה באופן כללי...³ ר"ל שהרפואות המוצאות ע"י נסיון ותצפית של כל הרופאים במשך הדורות, ועודו בזה בסיוע אלפי השתפע על שכלם להבין ולהורות דרכי הרפואה. והשוה לשון הרמב"ם בהקדמת פיה"מ שכתב: 'שררי בדר כל דודו יגלו לנו עשבים ומיני פירות, שלא נגלו לקדמונינו, ויש בהם תועלות גדולות. ואין ביכולת אדם להיות ידענו כוללת תועלת כל צמח הארץ, ואולם נגלה עינים בדרך הנסיון על הדורות החולפים'...⁴ תשובה ירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב), ובמסכת שבת (ע"ג): אמר 'חש לחפפת' כרש"י שם. ודברי רבנו חננאל שם נראים מקוטעים וקרויב לומר שכונתו כמו שפירש הערוך (ערך חף) ע"פ דברי האנונים (אצ"ח) מסכת שבת - תשובות ס"י (ר"ד) 'חפפת - פ"י מין שחין [...] ורפואתה נחש שמרתיחין אותה בשמן זית ושפין אותה ומן הטינוף מתכנס על העור'...⁵ תשובה 'פריק משה ברפואה' להרמב"ם (מאמר כא [35], מהד' מונטנר, ירושלים תשי"א, ע"ג 152), והשוה לשון הרמב"ם בפיורו 'לפ' כי תשא (שמות ל"ד) 'הטריקה אינה סם אחז, אבל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...⁶ במקור: 'ללחצאה' (בתרגום מהד"ד: 'לאבן השלחופית'), ולאבן הכונת לאבן המרה (gallstone). והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ב'פריק משה ברפואה' (מאמר כב, מהד' מונטנר ע"ג 962): 'וכן העקרב, אם יאכל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...⁷ במקור: 'ללחצאה' (בתרגום מהד"ד: 'לאבן השלחופית'), ולאבן הכונת לאבן המרה (gallstone). והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ב'פריק משה ברפואה' (מאמר כב, מהד' מונטנר ע"ג 962): 'וכן העקרב, אם יאכל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...⁸ במקור: 'ללחצאה' (בתרגום מהד"ד: 'לאבן השלחופית'), ולאבן הכונת לאבן המרה (gallstone). והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ב'פריק משה ברפואה' (מאמר כב, מהד' מונטנר ע"ג 962): 'וכן העקרב, אם יאכל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...⁹ במקור: 'ללחצאה' (בתרגום מהד"ד: 'לאבן השלחופית'), ולאבן הכונת לאבן המרה (gallstone). והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ב'פריק משה ברפואה' (מאמר כב, מהד' מונטנר ע"ג 962): 'וכן העקרב, אם יאכל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...¹⁰ במקור: 'ללחצאה' (בתרגום מהד"ד: 'לאבן השלחופית'), ולאבן הכונת לאבן המרה (gallstone). והדבר מפורש בדברי הרמב"ם ב'פריק משה ברפואה' (מאמר כב, מהד' מונטנר ע"ג 962): 'וכן העקרב, אם יאכל היא מוקחת רבת התריבה, ויכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ורמשים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יוון תריאק' וכן בלשון תלמוד שבת (קט) טריקה חויה, וכן הוזכרה המוקחת בלשונם (נדרים מא) כי טריקה לכלולה גופא...

עלה לתרופה

THE WEEKLY VAYECHULU RITUAL

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם וְגו'.

Rabbi Shimon Szimonowitz, Machon Aleh Zayis

People who daven a lengthy *Shemoneh Esrei* on Friday night often miss the opportunity of reciting *Vayechulu* with the *tzibbur*. Sometimes they approach a fellow congregant and ask him to recite it together with them. This monograph will not criticize this practice, only question it.

The Gemara (Shabbos 119b) states that even an individual who davens Friday night must recite *Vayechulu*, for Rav Hamnuna said: Whoever davens Friday night and says *Vayechulu* becomes a partner to HaKadosh Baruch Hu in the act of Creation. The *passuk* reads: וַיְכַלּוּ – and (the heavens and the earth) were completed; but it should not be read וַיְכַלּוּ, but rather וַיְכַלּוּ – and they [Hashem and the reciter] completed the heavens and the earth.

To fulfill the requirement to recite *Vayechulu* every Friday night, it was incorporated into Friday night's *Shemoneh Esrei*. Since when Yom Tov falls on Shabbos we do not recite *Vayechulu* in the *Shemoneh Esrei*, it was instituted to recite *Vayechulu* after *Shemoneh Esrei* as well, thereby ensuring that it is never omitted (see Tosfos *Pesachim* 106a, *Rosh ibid*, and *Tur OC* 268).

Another reason to repeat it after *Shemoneh Esrei* is to be *motzi* someone who cannot recite it on his own (*Tur ibid*).

The reason it is vital that *Vayechulu* should never be omitted, and that everyone should get to say it, is because “it is a great testimony” (*Sefer HaManhig*). The *Tur (ibid)* explains that it is the custom to recite *Vayechulu* out loud, in unison, and in a standing position, because it is “testimony that HaKadosh Baruch Hu created the world, and testimony needs to be recited together and in a standing position.”

The Shulchan Aruch repeats the words of the *Tur* almost verbatim:

חוזרים לומר ויכולו משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפלה וגם להוציא מי שאינו יודע, ואומרים אותו בקול רם ומעומד (סימן רסח סעיף ז).

It appears that with the words בקול רם ומעומד, the Shulchan Aruch is not offering an independent reason for reciting *Vayechulu* a second time after *Shemoneh Esrei*, just a reason for

why it is said out loud and in unison at that time. It would also seem that way from the *Mordechai*.¹

Nevertheless, the classic commentaries to the Shulchan Aruch assume that this is an independent reason for the public recital of *Vayechulu* after *Shemoneh Esrei*. Accordingly, the *Taz* writes:

ועל כן נראה לי דיחיד המתפלל אין חוזר לומר ויכולו, דאין עדות ליחיד, ועדה שלימה בעיניו להעיד להקב"ה, דהיינו עשרה. ואם ירצה יחיד לאומרה, לא יכוין לשם עדות, אלא כקורא בתורה, כן נראה לענ"ד² (ט"ז סימן רסח סעיף קטן ה).

He rules that only a *minyan* of men should recite *Vayechulu* a second time after *Shemoneh Esrei*, but not an individual. This does not contradict the Gemara that explicitly states that an individual should recite *Vayechulu*, since the Gemara is talking about during *Shemoneh Esrei*.³

The Gemara (Shabbos *ibid*.) also mentions that by saying *Vayechulu* one's sins are expiated. Many reasons are given for this. According to some, it is intertwined with the “testimony” aspect of the *mitzvah*.⁴

The Poskim take the “testimony” aspect of saying *Vayechulu* so literally that the Magen Avrohom asks why we say it in unison if witnesses are supposed to say their testimony one after the other.

To fulfill the obligation of reciting *Vayechulu* with the *tzibbur*, the Pri Megadim advises that one should take special care to daven with a *minyan* on Friday night:

ולכן לביל שבת יהדר אחר מנין. גם מטעם ויכולו, שצריך בעשרה עדות להקב"ה, כמו ונקדשתי בתוך בני ישראל... ולפי זה, מה שנוהגין לעמוד בקידוש כשאומר ויכולו ביחיד, איני יודע טעם לזה, דאין ביחיד עדות, אם לא כשיש בבית מנין אז י"ל כן.

While all the Poskim discuss only saying *Vayechulu* with a *minyan*, the Mishnah Berurah writes:

וטוב לומר אותה ביחד בצבור דעדה שלמה בעיניו להעיד להקב"ה ועכ"פ יהיה כשנים.

I am unaware of any source predating the Mishnah Berurah which mentions two people saying it together without a *minyan*. But due to the popularity of the Mishnah Berurah, it has become quite widespread to seek out a second person with whom to say *Vayechulu*.

The Chazon Ish disagrees; he says it is unnecessary to seek out a second person. In fact, the Chazon Ish says that doing so may give the impression that Creation is an obscure fact to which one needs to “bear witness.”

The Mishnah Berurah also says, in the name of the Pri

continued on pg 4

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (ב:ב)

ברש"י נתקשה בלשון ויכל אלקים 'ביום השביעי', הא כלתה המלאכה בששי. [ובאמת מצינו בגמ' מגילה (ט, א) שזה אחד מן הדברים ששינו הזקנים כשתרגמו התורה לתלמי המלך וכתבו 'ויכל ביום הששי' שלא יאמר אלקים עשה מלאכה ביום השבת]. ומתוך רש"י בשם המדרש, רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש, הקב"ה שידוע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום, עכ"ל.

עוד מצינו בגמ' (שבת כג, ב) אשתו של רב יוסף היתה מאחרה ומדלקת, ואמר לה ההוא סבא 'ובלבד שלא יאחר'. וכתבו המפרשים, דודאי אשת רב יוסף לא הדליקה בבין השמשות, אלא צמצמה להדליק בסוף היום ממש, ועל זה אמר לה ההוא סבא שאין לאחורו כל כך.

ובשו"ע (סימן רסא סעיף ב) הביא ז"ל, יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש וכו', ובלבד שיוסיף 'איזה זמן' שיהיה ודאי יום, עכ"ל. ולכן מה שעושים מלאכה עד שקיעת החמה ממש אפילו בשעה"ד, הוא טעות, כי בזה מבטל מצוות תוספת שבת. גם המדלקת אז, עוברת על תקנה הנ"ל 'שלא יאחר', וכן כתוב בבבאור הלכה (סימן רסג ד"ה בעוד היום).

והנה שיעור התוספת לא נתפרש, אבל במשנה ברורה (שם ס"ק כב) כתב דלא סגי בהוספה כל שהוא, אלא צריך 'קצת יותר'. וממשיך המש"ב שם, ששיעור התוספת עם בין השמשות ביחד עולה כמעט חצי שעה. דברים אלו הם על פי החיי אדם שכתב שצריך לפרוש ממלאכה כמו חצי שעה קודם צאת הכוכבים. וכיון דקיימא לן שיעור בין השמשות כמו רבע שעה, נמצא דתוספת שבת גם כן בערך שיעור זה.

אבל באמת יש לתמוה כי החיי אדם קאי בשיטת ר"ת דאין בין השמשות מתחלת עד ג' רבעי מיל קודם צאת הכוכבים, וא"כ קשה מאוד לצמצם בשיעור כזה להבחין בין הכוכבים, וגם דשיעור ביה"ש משתנה כפי המקום והזמן, אשר על כן מובן מה שהחיי אדם החמיר שצריך לפרוש חצי שעה קודם. אבל המשנה ברורה קאי בשיטת הגאונים והגר"א שכבר פורש ממלאכה מתחילת שקיעת החמה, א"כ מנא לן להחמיר כל כך עד רבע שעה קודם לכן. ועוד דבמשנה (שבת יח, א) שנינו 'ובכולן בית הלל מתירין עם השמש', ומשמע מזה דעד שקיעת החמה מותר במלאכה. וא"כ עיקר תוספת שבת נאמרה רק לשיטת ר"ת כמבואר בשו"ע, וא"כ הבו דלא לוסף על זה להחמיר כבר ברבע שעה קודם שקיעה.

ובאמת השער הציון (ס"ק כד) עצמו מבואר שהבין דדעת 'הרבה אחרונים' שאי"צ יותר מב' דקות, מדכתב שם דהפורש ממלאכה שליש שעה קודם

שקיעת החמה יוצא בזה כל השיטות. וביאר שם החשבון, כי אם נסבור דשיעור מיל הוא כ"ד דקות נמצא דביה"ש של היראים מתחלת י"ח דקות קודם שקיעת החמה, ועוד ב' דקות לתוספת שבת. וכן השו"ע שכתב שיוסיף 'איזה זמן' משמע דאי"צ שיעור גדול כל כך אלא דבר הנראה לעינים. ובסידור היעב"ץ (סדר הכנסת שבת) כתב שאם מוסיף שלש דקות, כבר יש לו שיעור תוספת שבת 'בריוח'. ובשו"ת ארץ צבי (סימן ס ד"ה ומש"כ) דייק מדברי הבה"ג שהוא פחות מב' דקות. ותמה שם על רבו בשו"ת אבני נזר (הלכות חנוכה) שהביא זמן של ד' דקות. ובשו"ת אגרות משה (או"ח חלק א סימן צו) מבואר שמדינא אי"צ יותר משתי דקות. ואפילו למה שמבואר בקצת פוסקים שיעור יותר גדול מחמת חשש טעות ומכשול, יתכן שכל זה היה בזמנם שלא היו להם שעונים מצויים ובקל יכולים לטעות, אבל עכשיו שיש מורה שעות הולך בטוב וכל אחד בקי בזמן שקיעת החמה ככתוב בכל הלוחות, ממילא אי"צ לשיעור גדול מזה מדינא.

ונראה טעם נכון בשיעור זה של ב' דקות לתוספת שבת בדעת הגאונים. דהנה, מקשים העולם, לדעת הגאונים איך שייך תוספת שבת, הא אמרינן שבית הלל מתירין עם השמש. ולתוך זה נראה, כי עגולת השמש מתחלת לשקוע [בארץ ישראל ביום בינוני] בערך ב' דקות קודם ששוקעת כל החמה. ולהלכה, קי"ל דאין בין השמשות מתחלת עד שנתכסה כל החמה כמו שכתב בשו"ת מהר"ם אלאשקר

(סימן צו) בשם הרב נסים גאון ורבינו אברהם בן הרמב"ם, והמנחת כהן (מבוא השמש מאמר א). ואם כן משעה שמתחלת חלק התחנות של החמה לשקוע עד ששוקעת כולה שהוא כשיעור ב' דקות זהו זמן תוספת שבת.

וראה ברמ"א (סימן נח סעיף א) שכתב שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור 'שעה' אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט) כתב עפ"י הגר"א שיש להגיה 'שליש עישור שעה' [-שתי דקות]. והיינו כנ"ל שיש ערך ב' דקות בין הזמן שמתחלת החמה לעלות עד שעולה כולה, וכן בשקיעתה.

ולכן 'בלוח הזמנים' כאן קבענו 'זמן פרישה ממלאכה' ג' דקות קודם שקיעת החמה. שיעור זה הוא כדי לקיים שיעור ב' דקות לתוספת כנ"ל. ובאמת בר מן דין אי אפשר לעשות מלאכה עד שקיעה ממש עפ"י מה שאפשר להשקיעה עצמה להתקדם מחמת שינוי האויר והאופקים ועוד גורמים כמבואר בארוכה בספר דבר יום (פרק ט).

וכל זה לענין השיעור כפי עיקר הדין, אבל ודאי כל המוסיף לקיים כל הדיעות, מוסיפין לו ברכות מן השמים וכמו שכתב המשנה ברורה (ס"ק כג) שהפורש ממלאכה שליש שעה קודם שקיעת החמה אשרי לו.

ויהי רצון שנזכה להיות משומרי שבת כדת וכראוי לו ומן הממהרים לבוא והשמחים לשמרו.

עלה לתרופה

continued from pg 3 Megadim, that since it is important to recite *Vayechulu* with a *minyan*, one should hurry through his *Shemoneh Esrei* if necessary, so not to miss saying it with a *minyan*.

The Chazon Ish takes issue with this ruling as well. He says that davening a long *Shemoneh Esrei* has a strong foundation in the Talmud, whereas saying *Vayechulu* with a *minyan* does not.

It would seem that someone who consistently davens a long *Shemoneh Esrei* and then consistently seeks out a partner to recite *Vayechulu* would find himself at odds with both the Mishnah Berurah and the Chazon Ish. The Mishnah Berurah would disapprove of his lengthy *Shemoneh Esrei*, and the Chazon Ish would disapprove of his seeking out a partner with whom to testify about Creation.

¹ וד"ל, מה שנהגו לומר ויכולו בקול רם אחר תפלה אפי"פ שכבר אמרוהו בתפלה, היינו משום דהואיל ואיכא יום טוב שחל להיות בשבת שצריך לאמרו אחר תפלה, שהרי לא אמרוהו בתפלה אלא אתה בחרתנו, השתא נמי דלא היו יום טוב דאומר ויכולו בתפלה, מ"מ לא פלוג ויאמר אותו לאחר תפלה. ומה שאנו אומרים אותו מעומד בקול רם, היינו משום דהוי עדות שהקב"ה שבת בשבת, ועדות מעומד הוא, דכתיב "ועמדו שני אנשים". (מרדכי פרק ערבי פסחים קו, א) ² וכן משמע מדברי האבודרהם שכתב וז"ל, אף על פי שאמרו אותו בתפלה תקנו לאמרו פעם אחרת בקול רם ומעומד לפי שהוא עדות להקב"ה שברא שמים וארץ בששה ימים וביום השביעי שבת ממלאכתו, עכ"ל. ³ כך ביאר הפרי מגדים (משבצות זהב שם) וז"ל, והא דשבת (ק"ט, ב) 'אפילו יחיד האומר נעשה שותף', מיידי בתוך התפלה, אבל לאחר התפלה לא, מאחר דכתב הטור 'ואומרים ביחד'. ואליה רבה (אות ד) כתב, לטעם א' משום יום טוב אחר שבת יש ליחיד לומר אותו, אבל לא בעמידה, עכ"ל. ⁴ ראה אבודרהם ובגד"י ישע. וז"ל האילה רבה (סימן רסח סעיף קטן יב), מהאי טעמא אמר זקני הגאון [מה"ר אהרן שמעון] ז"ל לא דכל האומר ויכולו וכו' משום דאמרינן באה"ע (סימן קג סדר הגט רמ"א ס"ב) דאומרים לעדים בגד שיהיהו בתשובה כי רשע פסול לעדות, לכך אומרים לו וטר עונך, עכ"ל.